Temat: **Przemiany życia społecznego w XX w. w ujęciu socjologicznym.**

NARODZINY SOCJOLOGII

Terminu socjologia po raz pierwszy użył w 1837 r. francuski myśliciel Auguste Comte. Zauważył on, że w życiu społecznym występują prawidłowości, a więc można przewidywać jego bieg. Zająć się tym powinna nauka o społeczeństwie, czyli właśnie socjologia (łac. *socius* - zbiorowość, społeczeństwo, i gr. *logos* - mądrość, wiedza).

Następca Comte'a, Herbert Spencer (czytaj: spenser; 1820-1903), był Brytyjczykiem. On także sądził, że relacje pomiędzy ludźmi można badać naukowo. Interesowało go zwłaszcza to, co sprawia, że społeczeństwa trwają, zamiast się rozpadać. Odpowiedź znalazł Francuz Emil Durkheim (czytaj: dirkem, 1858-1917). Według niego podstawą integracji społeczeństwa jest system symboli (kodów) kulturowych, takich jak wartości, przekonania, dogmaty i ideologie. Niemałą rolę odgrywają również jednostki, a właściwie system interakcji (wzajemnych oddziaływań) między nimi. Durkheim przejął pogląd Comte'a, że naukowa obserwacja faktów empirycznych da wiedzę, która umożliwi stworzenie „właściwego" ładu społecznego. Durkheim uważał też, że w społeczeństwach współczesnych siłą spajającą jest ekonomiczna współzależność jednostek.

Socjologia jako nauka wiele zawdzięcza także dwom Niemcom: Karolowi Marksowi (1818-1883) i Maxowi Weberowi (1864-1920). Marks interesował się rozwojem społecznym i prawami, które nim rządzą. Nie uważał się za socjologa, ale uchodzi za twórcę socjologicznej teorii konfliktu. Zakłada ona, że strukturę społeczną tworzą zwalczające się klasy społeczne: posiadający, czyli kapitaliści, i nieposiadający - robotnicy. Weber z kolei twierdził, że socjologia „dąży dzięki interpretacji do zrozumienia działania społecznego i przez to do przyczynowego wyjaśnienia jego przebiegu i skutków". Analizował powstanie i funkcjonowanie kapitalizmu, a także zjawisko biurokracji. Był przekonany, że zmiany społeczne następują pod wpływem nowych „idei", czyli systemów symboli kulturowych, a nie odwrotnie (Marks był przekonany, że to „byt określa świadomość").

Max-Weber
https://www.britannica.com/biography/Max-Weber-German-sociologist

Auguste-Comte
https://www.britannica.com/biography/Auguste-Comte

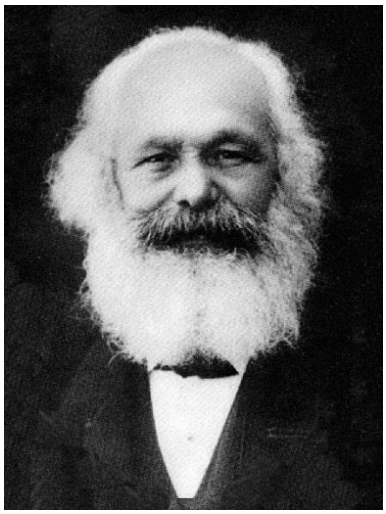

Karol Marks
https://biografia24.pl/karol-marks/

SPOŁECZEŃSTWO I ZMIANY SPOŁECZNE

Według socjologów społeczeństwo to ukształtowana historycznie zbiorowość, grupa ludzi zamieszkujących określony teren i połączonych przez wspólne wartości, styl życia oraz instytucje. Jednostki tworzące społeczeństwo nie są takie same. Główny czynnik różnicujący ludzi to dostęp do dóbr społecznie cenionych: majątku, edukacji, władzy, uznania, zdrowia itp. Ten element wpływa na miejsce człowieka w hierarchii społecznej, określa jego przynależność do klasy, warstwy i grupy społecznej.

Zycie społeczne charakteryzuje się ciągłą płynnością, którą socjologowie definiują jako zmianę społeczną. Termin ten odnosi się do szeroko rozumianej przemiany instytucji, norm, kultury czy też struktury społecznej. Zmiana społeczna może dokonać się na drodze reformy, czyli przez współdziałanie członków społeczeństwa (ewolucja), lub na drodze rewolucji - gwałtownej walki członków społeczeństwa.

Źródła zmian społecznych	
czynniki wewnętrzne (działające wewnątrz społeczeństwa)	czynniki zewnętrzne (wydarzenia, które wpływają na społeczeństwo, ale rozgrywają się poza nim, np. w innym społeczeństwie)
• innowacje techniczne - wpływ np. na zmianę stylu życia • konflikty kulturowe - np. wśród mniejszości etnicznych • nierówności społeczne • zmiany demograficzne	• proces przenikania elementów jednej kultury do innej przez zapożyczanie • zmiany środowiska naturalnego powodujące przeobrażenia w gospodarce, a następnie przekładające się na zmiany społeczne

O zachodzeniu zmian społecznych świadczy fakt, że przed wiekami istniały zupełnie inne niż współcześnie typy społeczeństw. Socjologowie i historycy jako najstarsze wskazują społeczeństwo pierwotne, oparte na naturalnej gospodarce zbieracko-myśliwskiej, w którym kształt i charakter stosunków społecznych były uwarunkowane przez czynniki biologiczne, np. płeć - kobiety zajmowały się domem, a mężczyźni polowali. Później ukształtowało się społeczeństwo niewolnicze (starożytne: Wschód, Grecja, Rzym) i feudalne, zw. przedprzemysłowe (średniowieczna Europa), którego podstawę gospodarczą stanowiły rolnictwo, stosunkowo rozwinięte rzemiosło i handel. W okresie nowoczesności, po rewolucji przemysłowej z XIX w., wykształciło się społeczeństwo industrialne (przemysłowe), nazywane przez Marksa kapitalistycznym. Charakteryzuje się ono dominującą rolą przemysłu i przewagą zatrudnienia w zawodach pozarolniczych (ponad 60% ludności).

SPOŁECZEŃSTWO EUROPEJSKIE W 1. POŁOWIE XX W.

Gwałtowne przemiany społeczeństw na niespotykaną dotąd skalę przyniósł XX w. Po I wojnie światowej załamały się dotychczasowe ustroje oparte na władzy cesarzy, upadły autorytety, a elity rządzące (arystokracja i burżuazja) zostały skompromitowane. Nastąpił wzrost postaw radykalnych i rewolucyjnych. Wcielano w życie takie skrajne ideologie, jak faszyzm, nazizm i komunizm, które mocno ingerowały w strukturę społeczną całych narodów. Nazizm głosił teorię o rasach podludzi, a w konsekwencji doprowadził do niespotykanego dotąd ludobójstwa,

podobnie jak komunizm (m.in. sowiecki system gułagów, wielki głód na Ukrainie wywołany kolektywizacją, polityka Czerwonych Khmerow w Kambodży).

Warszawa, 1943 r. Z płonącego getta wypędzono ostatnich mieszkańców. Nz. Kolumna Żydów w drodze do wagonów, które zawiozły ich do obozów śmierci. PAP/CAF/Reprod. z albumu Stroppa

Źródło:http://scienceinpoland.pap.pl/aktualnosci/news%2C390980%2Cgetto-warszawskie-%E2%80%93-najwieksze-getto-okupowanej-europy.html

Z drugiej strony pierwsze lata powojenne przyniosły wzrost demokratyzacji. Reformowano ustroje, w większości krajów europejskich wprowadzono powszechne, równe, bezpośrednie, proporcjonalne i tajne wybory do parlamentu. Dopuszczono do głosu kobiety i zlikwidowano cenzusy (np. majątkowy) ograniczające dostęp do władzy osobom spoza dotychczasowej elity. Ugrupowania socjalistyczne, które po raz pierwszy w dziejach znalazły się u władzy, zadbały o zwiększenie zakresu opieki socjalnej świadczonej przez państwo.

Proces emancypacji kobiet nie ograniczył się tylko do walki o zdobycie przez nie praw wyborczych. Ich aktywizacja zawodowa doprowadziła do wielkich zmian obyczajowych.

Rozpoczął się w ten sposób proces przemiany modelu rodziny oraz przewartościowania norm moralnych, gdyż np. coraz powszechniejsze stały się rozwody i kontrola urodzeń (antykoncepcja, aborcja). Zmieniła się także moda - kobiety zaczęły nosić spodnie i krótkie spódnice.

Modele życia rodzinnego	
tradycyjny (z epoki przedprzemysłowej)	epoki przemysłowej
• rodzina kojarzona z gospodarstwem domowym - miejscem pracy i źródłem utrzymania osób wchodzących w jej skład • związki małżeńskie - ich zawarcie jest uzależnione od interesów rodziny • ojciec - głowa domu, dysponujący pełnią władzy nad rodziną • matka - dawczyni życia, wykonująca zadania wyznaczone przez ojca	• rodzina zaspokajająca różne potrzeby (miłości, akceptacji, bezpieczeństwa) swoich członków • związki małżeńskie - o ich zawarciu decydują uczucia • ojciec - wykonujący pracę poza domem, by utrzymać rodzinę • matka - wychowująca dzieci, lecz także pracująca zawodowo

Na sposób funkcjonowania społeczeństwa wpłynęły także wielkie zmiany w gospodarce, które zaszły w latach 20. XX w. Upowszechniała się produkcja masowa (standardowe towary w skali masowej), a w ślad za nią - kultura masowa, związana z powstaniem środków masowego przekazu: radia, TV, prasy. Postępowała urbanizacja krajów Zachodu. W gospodarce i kulturze dominującą pozycję zajęły Stany Zjednoczone, co spowodowało amerykanizację kultury europejskiej. Oglądano amerykańskie filmy, naśladowano amerykański sposób życia. Dało się również zaobserwować wzrost heterogeniczności (niejednorodności, zróżnicowania) społeczeństwa, co było skutkiem podziału pracy wymaganego przy produkcji masowej.

Charlie Chaplin w filmie „Dyktator" (1940)
Na poglądy Amerykanów dotyczące przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny z Hitlerem w Europie duży wpływ miało kino, które włączyło się w krytykę nazizmu.

Źródło: https://www.filmweb.pl/film/Dyktator-1940-31335

SPOŁECZEŃSTWO EUROPEJSKIE W 2. POŁOWIE XX W.

Rewolucja naukowo-techniczna 2. Połowy XX w. prowadziła do automatyzacji produkcji (komputeryzacja, nowoczesne maszyny), wykorzystywania nowych źródeł energii i doskonalenia środków komunikacji oraz transportu. Jej skutkiem było uformowanie się społeczeństwa poprzemysłowego, nazywanego także postindustrialnym, ponowoczesnym lub postkapitalistycznym. O ile w epoce industrialnej o potencjale państwa decydowały wskaźniki rozwoju przemysłu (np. wydobycie żelaza czy produkcja stali), o tyle w epoce postindustrialnej 0 sile gospodarki kraju świadczy spadek znaczenia przemysłu i liczby robotników, a podniesienie rangi szeroko rozumianych usług (handel, transport, komunikacja, doradztwo, edukacja, ochrona zdrowia itd.). Ta bardzo dynamicznie rozwijająca się sfera gospodarki obsługuje społeczeństwo konsumpcyjne, czyli takie, w którym nadrzędnym celem jest konsumpcja (nabywanie dóbr i usług w celu zaspokajania nawet najbardziej wyrafinowanych potrzeb). Podporządkowują się jej polityka, moralność społeczna 1 obyczaje. W społeczeństwie postindustrialnym wykształca się nowa klasa średnia, złożona z urzędników, wysokiej klasy specjalistów i menedżerów zarządzających produkcją, reklamą itp.

SOCJOLOGICZNE WIZJE ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA POSTIN DUSTRIALNEGO

Na naszych oczach rozwija się społeczeństwo postindustrialne, ale życie społeczne podlega ciągłym zmianom. Amerykański socjolog Daniel Bell (1919-2011) przedstawił wizję społeczeństwa przyszłości, zgodnie z którą rynek usług jeszcze się powiększy, a przewagę uzyskają na nim osoby zatrudnione w działach służących podnoszeniu jakości życia oraz twórcy wiedzy i informacji - naukowcy, matematycy, ekonomiści, inżynierowie. Najbardziej pożądanym dobrem stanie się wiedza. Narodzi się - a w wysoko rozwiniętych krajach już

funkcjonuje - społeczeństwo wiedzy, społeczeństwo informacyjne, w którym informacje traktuje się jak towar, a głównym medium jest Internet. Łatwość komunikacji wpływa na coraz bardziej globalny charakter społeczeństwa. Bell uważał, że kierowanie nowym społeczeństwem będzie należało do uniwersytetów, korporacji, laboratoriów badawczych i stacji doświadczalnych.

Społeczeństwo postindustrialne badał także inny Amerykanin - Alvin Toffler (ur. 1928), który stworzył teorię tzw. trzeciej fali. Zakłada ona, że ludzkie społeczeństwo przechodzi przez trzy kolejne stadia rozwoju (fale). Pierwsza fala, okres dominacji rolnictwa, rozpoczęła się - według Tofflera - 8 tys. lat p.n.e. i trwała do przełomu XVII i XVIII w. Druga fala nadeszła wraz z rewolucją przemysłową. Przyniosła m.in. industrializację, międzynarodowe korporacje dążące do maksymalizacji zysków, katastrofy ekologiczne i zubożenie duchowej sfery człowieka. Obecnie rozpoczyna się trzecia fala, wytworzona przez nowe technologie umożliwiające nieograniczoną komunikację. Ma ona przynieść upadek etosu przemysłowego na rzecz etosu domu: komputery umożliwią pracę w domu, rodzina i dom odzyskają znaczenie. Nastąpi odwrót od produkcji masowej i poszukiwanie indywidualności, znikną brudne technologie,

a zwycięży ekologia. Zmiany nastąpią też w polityce: zmniejszy się rola państwa, a zwiększy - samorządów i środowisk lokalnych. Zdaniem Tofflera „naszym przeznaczeniem jest tworzyć", czyli nastawiać się na przyszłość, a nie opierać na przeszłości.

Ciekawą koncepcję zachodzących obecnie zmian społecznych sformułowała również amerykańska badaczka kultury Margaret Mead (czytaj: mid; 1901-1978). W swojej książce *Kultura i tożsamość* wyróżniła trzy typy kultur: postfiguratywną - opartą na autorytecie tradycji, kofiguratywną - w której wiedza starszych ma mniejsze znaczenie, choć nadal jest użyteczna, oraz prefiguratywną. Obecnie żyjemy w kulturze prefiguratywnej albo inaczej mówiąc, kulturze zagadkowych dzieci. Charakteryzują ją tak gwałtowne zmiany, że doświadczenia i wiedza starszych pokoleń nie służą najmłodszemu pokoleniu, gdyż są już nieaktualne. Poza tym dorośli nie nadążają za zmianami. Innymi słowy, jest to kultura, w której dzieci edukują rodziców. „Przyszłość jest teraz" - nie ma gotowych odpowiedzi, młodzi ludzie sami muszą radzić sobie z rzeczywistością.

KSZTAŁTOWANIE MYŚLENIA

W kontaktach społecznych coraz częściej bywa stosowana socjotechnika (inżynieria społeczna). Służy ona manipulowaniu, sterowaniu ludźmi w taki sposób, aby oddziaływać głownie na ich emocje. Korzystają z niej organy władzy, partie polityczne, przedstawiciele elit, rożne organizacje i firmy w celu uzyskania pożądanych zachowań jednostek oraz grup ludzkich. Warto o tym pamiętać i uważnie przyglądać się temu, co oferują nam telewizja i Internet.

Lekcja opracowana na podstawie podręcznika: Robert Gucman: Historia i społeczeństwo. Nauka, wyd. WSiP